

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

למה לפחד או לא לפחד מעוג, או מי חיסל את הענקים? (חלק א')

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

משה רבנו ועם ישראל הכו את עוג מלך הבשן ואת בניו, וז"ל הכתוב בפרשתנו:

"וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דָרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן לִקְרָאתָם הוּא וְכָל עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי: וַיֹּאמֶר יִקְנֶק אֶל מֹשֶׁה אֶל תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נִתְּתִי אֹתוֹ וְאֵת כָּל עַמּוֹ וְאֵת אֶרְצוֹ וְעֲשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן: וַיִּכּוּ אֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו וְאֵת כָּל עַמּוֹ עַד בְּלַתִּי הַשְּׂאִיר לוֹ שְׂרִיד וַיִּירָשׁוּ אֶת אֶרְצוֹ" (במדבר פרק כא לג-לה).

חיזוקו של משה רבנו, שהתמודד עם אתגרים עצומים בעבר, דווקא לפני מערכה זו אומר דרשני.

ננסה להסביר, מדוע היה צריך הקב"ה להבטיח הבטחה מיוחדת, דווקא בעניינו של עוג: "אל תירא אתו כי בידך נתתי אותו". מתוך כך, ננסה גם להבין אל כל התהליך הארוך שתחילתו בימי אברהם אבינו וסופו אלף שנים מאוחר יותר, בימי דוד.

התנחומא (פרשת חקת סימן כה), מציע שלש תשובות:

א. "ולמה נתיירא אמר שמא מעלו ישראל במלחמת סיחון או נתקלקלו בעבירה, א"ל הקדוש ברוך הוא אל תירא".
ב. "אל תירא אותו שלא עמד גבור בעולם קשה הימנו שנאמר (דברים ג' יא) 'כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים והוא נשאר מאותן הגבורים שהרגו אמרפל וחביריו (בראשית י"ד)".

ג. "כשבא משה לעשות מלחמה עמו, נתיירא ממנו, אמר אני בן ק"כ שנה וזה מיתר חמש מאות, אלולי שהיה לו זכות לא היה כל השנים אלו, א"ל הקדוש ברוך הוא למשה: אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו".

לפי התשובה הראשונה, משה חשש שמא אין, ח"ו, מספיק זכויות לעם ישראל.

לפי התשובה השנייה, משה חשש מגבורתו המיוחדת של עוג הענק (בהמשך המדרש שם מובא כי בנו של עוג היה עוד יותר גיבור).

לפי התשובה השלישית, משה חשש מזכויותיו של עוג, שאריכות ימיו, מימי אברהם שימשה כהוכחה לכך.

הראשונים צעדו בעקבות המדרש.

רש"י בחר בתשובה השלישית והסביר כי זכותו של עוג הייתה בכך, שהוא היה הפליט שבא לבשר לאברהם על נפילת לוט בשבי ארבעת המלכים (בראשית י"ד יג עיינו גם ברש"י שם). המסר הרוחני הוא: שכל מעשה חיובי של אדם, יש לו השפעה מרובה, גם אחרי הרבה דורות.

הרמב"ן בחר בתשובה הראשונה. המסר העיקרי מבחינתו הוא שתמיד צריך לחשוש שמא אין, ברגע זה, מספיק זכויות ולכן צריך להתפלל לסייעתא דשמיא.

הרא"ש (בפירושו לתורה על פרשתנו) בחר בתשובה השלישית. משמעותה הרוחנית היא שאפילו מי שרגיל בניסים, צריך לקחת בחשבון את המציאות הריאלית ובנוסף למידת הביטחון יש לעשות השתדלות בהתאם למצב, ק"ו מי שאינו רגיל או מובטח בניסים.

אחרי בקשת המחילה, נציע את ההסבר הבא:

ענקים, נזכרו פעמים רבות בתורה וגם בני"ך. ריבוי השמות המשמשים לתיאור תופעה זו, מוכיח שהייתה להם משמעות גדולה, בתקופה זו. המדרש (בראשית רבה וילנא) פרשת בראשית פרשה כו סימן ז) מפרט אותם: "ז' שמות נקראו להם, אימים, רפאים, גבורים, זמזומים, ענקים, עוים, נפילים". גם בירושלים נקרא מקום מרכזי בשם עמק רפאים. המקום נזכר כמה וכמה פעמים בתנ"ך, קצתו שימש כנקודת גבול בין יהודה ובנימין (יהושע ט"ו ח). עמק רפאים הוא המשכו של נחל שורק, דרך זו קישרה בין ארץ פלישתים לירושלים.

לכן, המלחמות כנגד הענקים, תפסו מקום מרכזי בהקשר של הורשת הארץ בידי עם ישראל, על כך נפרט בדברינו בע"ה בשבוע הבא.

הבה נתפלל כי גם אנו נתגבר על כל אויבנו, בהזדמנות זו נאחל לכל תושבי עוטף עזה היקרים, ובתוכם גם בוגרינו, ימים של שקט ושלווה ועבודת ד' בשמחה ובטוב לבב.

לע"נ הרב אשר וסרטייל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל נלבי"ע י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א
לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ דוד צבי טרשנסקי ז"ל בנם של יצחק ונעמי הי"ו נלבי"ע כ"ח באייר	לע"נ אסתר שמש ע"ה נלבי"ע כ' באב תשע"ז	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

טומאת אהל

על פי הערך: טומאת אהל, שבאנציקלופדיה התלמודית כרך כ

"זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים" (וי' יד)

האם מטוס הנושא מת במטענו, או עובר מעל בית קברות, נחשב אוהל המת?

גדר טומאת אוהל. טומאת אוהל האמורה בכל מקום היא באחת משלש דרכים:

(א) שהיתה הטומאה עם אדם או עם כלי וכיוצא תחת אוהל אחד;

(ב) שהאהיל אדם או כלי על הטומאה;

(ג) שהאהילה הטומאה על אדם או כלי (רמב"ם טומאת מת פ"א וה"א).

כשהטהור עם המת באוהל למדים מן האמור כאן: זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים. ומניין שהמאהיל על המת טמא? תלמוד לומר: וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת וגו' יטמא שבעת ימים (שם י"ט טז), זה המאהיל על פני המת (ברייתא נזיר ג ב), שלא נאמר "יגע במת בשדה" (המפרש נזיר שם ד"ה דתניא), אלא "על", ללמד שבמאהיל על המת הכתוב מדבר (תוס' שם ד"ה הא). ומניין שמי שהמת מאהיל עליו טמא? תלמוד לומר: וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים (כאן). ללקוט שמעוני שם רמז תשסג בשם ספרי זוטא, ש"באהיל יטמא" משמעו שהטומאה עצמה היא האוהל (זית רענן שם).

אוהל שנע באויר. הדולג או הקופץ ממקום למקום - שרגלו אחת עומדת בארץ ומדלג בשנייה למקום אחר, או שמסיר שתי רגליו יחד מהארץ וקופץ למקום אחר (פירוש המשניות לרמב"ם ורא"ש ורע"ב אהלות פ"ח מ"ה) - אינו מביא את הטומאה ואינו חוצץ (אהלות פ"ח מ"ה; רמב"ם טומאת מת פ"יג ה"ה) - בין הטומאה לבין כלים שעליו וכן עוף הפורח וטלית המנפנת - ברוח (רי"ש) - וספינה שהיא שטה על פני המים, אינם מביאים את הטומאה ואינם חוצצים (אהלות שם; רמב"ם שם). שכל אלו אף על פי שהאהילו, אינם אוהל המתקיים (רמב"ם שם), שאינם חשובים אוהל כיון שמתנענעים תמיד (תוס' שבת קא ב ד"ה קשרה; ספר הישר לרבנו תם חידושים סי' רעה). שסתם אוהל משמעו דבר שנח, ואלו אינם נחים על הטומאה (סי' הישר שם).

אדם שקפץ ממקום למקום והאהיל בדרך קפיצתו על המת, וכן כלים שנזרקו והאהילו בדרך זריקתם על המת - דעת הרי"ש והרא"ש (טהרות פ"ד מ"ג) שהם טהורים, שכשם שאדם הקופץ ועוף הפורח אינם מביאים טומאה על אחרים, כך אינם מביאים טומאה על עצמם. אבל החזון איש (אבן העזר סי' קמד ס"ק ו וטהרות סי' ד ס"ק יג) פירש בדעת התוספות (נזיר נה א) שאף טהרה הנזרקת על המת טמאה, שאף על פי שדבר הנזרק אינו חשוב אוהל להביא טומאה על אחרים, על עצמו מביא טומאה (חזון איש אהע"ז שם). וכן נראה מדברי הרמב"ם שכתב (טומאת מת פ"א ה"ה) שהנכנס לארץ העמים בשידה תיבה או מגדל הפורחים באויר טמא.

הבית שבספינה - רבי יוסי אומר: אינו מביא את הטומאה (אהלות פ"ח מ"ה). וכתב הרי"ש (שם) שאם המת והכלים בבית שבספינה, ודאי שמביא את הטומאה, שהספינה לגבי עצמה חשובה אוהל קבוע (סדרי טהרה דף קלד ע"ב ד"ה ספינה). וביאר רבנו חיים הלוי (טומאת מת פ"א ה"ה) שלגבי תוך הספינה הרי זו האהלה קבועה, ודברי רבי יוסי אינם אמורים אלא בבית שבראש הספינה שמאהיל על הכלים שבספינה ועל מת שבים בשעה שהיא מהלכת (רי"ש ורא"ש ורע"ב שם). אולם מדברי הרמב"ם (בפירוש המשניות שם לפי פירוש הסדרי טהרה בדעתו) נראה שמפרש שלדעת רבי יוסי אף לגבי עצמה אינה חשובה אוהל, ואינה מביאה את הטומאה גם כשהמת והכלים בתוכה, וחכמים סוברים שלגבי עצמה חשובה אוהל, ופסק (שם) שאין הלכה כרבי יוסי. והמאירי (שבת קא ב) סובר שאין הספינה מביאה טומאה אף כשהמת והכלים בתוכה.

ברכת ובמטוס. באחרונים דנו להלכה אם מותר לכהן לנסוע ברכבת שעוברת דרך בית קברות, כיון שההלכה שאוהל זרוק אין שמו אוהל. וכל שכן לסוברים שבשעת התנועה לדברי הכל אינו אוהל (עי' שו"ת שואל ומשיב תליתאה ח"ב סי' מג, ושו"ת מהר"ם שיק חלק יורה דעה סי' שנג). וכן דנו אם מותר לכהן לטוס במטוס, שבעברו דרך רחוקה ודאי שעובר גם דרך בית הקברות, והמטוס הרי הוא אוהל זרוק ואינו חוצץ (עי' שו"ת ארץ צבי להרא"צ פרומיר סי' צג, שצירף כמה סינפים להתיר).

טומאת אהל. טומאת אדם או כלים וכיוצא הנמצאים עם המת באוהל - וכן אם הם נמצאים תחת אויר השמים, אלא שהמת מאהיל עליהם או שהם מאהילים עליו - הנטמאים מן המת, אף על פי שלא נגעו בו.

הפרקים: א. גדרה; ב. במטמאים שנחלקו; ג. אוהל המביא והחוצץ; ד. המביא ואינו חוצץ; ה. "עם דפנות אהלים"; ו. הצלה באוהל המת; ז. שיעור האוהל; ח. חלל האוהל; ט. התפשטות הטומאה; י. מאוהל לאוהל; יא. דרך חלון או ארובה; יב. סתימתם; יג. בבית

כרך כ טורים לא-קצא

אהל זרוק. אהל המיטלטל ממקום למקום.

הפרקים: א. בחציצה בפני הטומאה; ב. של בעלי חיים; ג. של פשוטי כלי עץ; ד. במסילת הברזל ואוירון; ה. בהבאת הטומאה; ו. בבית המנוגע; ז. בספרי קדש; ח. בשבת

כרך א טורים רלד-רמא

<p>לעי"נ מרים ריגלר ע"ה רעייתו של ד"ר מיכאל ריגלר הי"ו נלבי"ע אייר תשע"ח</p>	<p>לעי"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לעי"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לעי"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
---	--	--	---

לעי"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

מי היו בצבא דויד

במשנה במסכת קידושין (דף עו, א) מובא שמי שהיה בעל תפקיד **במזבח** או **בזוכן** שבמקדש היה מיוחס - ואין צריך לבדוק אחר משפחתו. לאחר מכן מובאים דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס: **"אף מי שהיה מוכתב באסטרטיא של מלך"**. בתלמוד (קידושין דף עו, ב) מבואר שכוונתו לצבא **בית דויד**. לדעתו, היו שם רק ישראלים מיוחסים; כלומר, **ישראלים בני ישראלים**; - "כדי שתהא זכותן וזכות אבותם מסייעתן".

התלמוד מקשה שם שאורקה החתי נמנה בצבאו של דויד, ולפי הפשוטות הוא היה מהעם החתי; והתלמוד מתרץ שאוריה היה **ישראלי מיוחס** שישב בארץ חת, ולכן הוא נקרא החתי. התלמוד מוסיף ומקשה, שאפתי הגתי היה בצבא דויד והוא היה גוי; כמו כן האמורא רב אמר, שבראשי הגייסות של צבא דויד היו **עומדים** ארבע מאות **בני יפות תואר** שנראים כמו גויים, והם לא היו **מיוחסים**. אך התלמוד מתרץ שאפתי הגתי והחיילים הלא-מיוחסים - לא נלחמו ממש; והם היו בצבא דויד רק כדי להפחיד את האויב ("דאזלי לבעותי עלמא").

שיטות הרמב"ם ור' אברהם בנו - כנגד הסוגיה במסכת קידושין

רבי אברהם בן הרמב"ם נשאל לגבי זהות כמה אנשים בתנ"ך, וזו תשובתו (שו"ת סימן כה):

"... ואורקה החתי ועבד מלך הכושאי אינם מיוחס ישראל אלא גרים הם. ואבא מארי זצ"ל היה סובר שאורקה החתי גר תושב..."

הרמב"ם סבור שאוריה החתי היה גר-תושב; כלומר, **גוי** שקיבל עליו את שבע מצוות בני נוח. רבי אברהם חלוק שם על אביו והוא סבור שאוריה החתי היה גר רגיל (גר-צדק); כלומר גוי שהצטרף לעם ישראל לאחר תהליך גיור, ושהוא מקיים את כל המצוות כישראל. אך שניהם מסכימים שאוריה החתי לא היה ישראלי מיוחס; ושיטתם היא לכאורה נגד סוגית התלמוד במסכת קידושין.

מדוע הרמב"ם ובנו מתעלמים מהסוגיה שאמרה שאורקה החתי היה ישראלי מיוחס?

רבי חנינא בן אנטיגנוס - דעת יחיד

שיטת רבי חנינא בן אנטיגנוס - שבצבא בית דויד היו רק אנשים **מיוחסים** - מובאת במשנה בתור דעת **יחיד**; ומכאן שזו אינה הדעה המקובלת על חכמים (התנא הראשון). שיטתו אינה מתאימה גם לפשוטות הכתוב. בספר שמואל (ב יח, ב) מסופר שבזמן מרד אבשלום דויד מינה את אפתי הגתי לפקד על שלישי הצבא; ויש להסיק מכך שאפתי הגתי - **נלחם ממש**, ולא רק הפחיד את הצד השני. כמו כן, פשוטות דברי רב - שארבע מאות **בני יפות תואר** היו **"בעלי אגרופים** של בית דוד" והם היו מהלכים ב"ראשי גייסות" - מורה על כך שהם **נלחמו ממש**, וכך הבינה את דבריו סוגיה אחרת במסכת סנהדרין (דף מט, א).

עדות רבי חנינא בן אנטיגנוס על המנגנים במקדש

עדות של רבי חנינא בן אנטיגנוס בענייני **ייחוס** מופיעה גם לגבי **המנגנים במקדש**; בתוספתא (ערכין א, הלכה טו) מובא שרבי יוסי אמר שהמנגנים היו משפחות **'בית הפגרים'** ו**'בית צפריא'**; ואילו רבי חנינא בן אנטיגנוס חלק עליו **והעיד: "מכירן הייתי ולויים היו"**. מחלוקת זו מובאת גם במשנה במסכת ערכין (דף י, א). אך הרמב"ם (כלי המקדש ג, ג) התעלם מעדותו, ופסק כרבי יוסי שבין המנגנים היו גם ישראלים מיוחסים. אך תמוה! כיצד אפשר לחלוק על רבי חנינא בן אנטיגנוס - **שמעיד** שהכיר את המנגנים באופן אישי?!

במאמר הקודם **"המנגנים של דוד"** התבאר שדבריו של רבי יוסי שהמנגנים היו ממשפחות **'בית הפגרים'** ו**'בית צפריא'** הם רמז לכך שהמנגנים היו שילוב של מנגנים ממשפחות מיוחסות בישראל ושל לויים מיוחסים. והתבאר שדוד המלך קבע את הנהלים והסדרים בבית המקדש עוד לפני שנבנה. והוא קבע שבכל משמרת של מנגנים יהיה שלוב של לויים ושל ישראלים, ואת המנגנים הישראליים בחרו שרי הצבא, כאמור שם (דברי הימים א כה, א-לא): **"וַיַּבְדֵּל דָּוִד וְשָׂרֵי הַצָּבָא לְעִבְדָּה לְבָנֵי אֶסָף וְהֵימָן וַיְדוּתוֹן הַנְּפָאִים בְּכַנְוֹת בְּנָבְלִים וּבְמַצְלִתִּים וַיְהִי מִסְפָּרָם...**" ודבריו של רבי יוסי משמרים מסורת זו, אלא שהוא משתמש ברמז והוא מכנה את הישראלים בשם **'בית הפגרים'** ואת הלויים בשם **'בית צפריא'**.

והתבאר שכינויים אלו משמרים מסורת להבנת מחזה 'ברית בין הבתרים', ולפיה אברהם אבינו חזה שבעים ישראל תהיה קבוצה רוחנית שתעסוק בעיקר בתורה (בעיקר הלויים) ואותה מסמלים 'הצפורים'. וכמו כן תהיה קבוצה שתעסוק בעיקר בגשמיות (שאר השבטים) ואותה מסמלים 'הבהמות'. 'הצפורים' חשים בוז כלפי אלו שעוסקים בגשמיות, ולכן ה'בהמות' מכוונות בברית בין הבתרים בשם 'הפגרים'. אך אברהם רצה שיהיה שלום בין הקבוצות ושכל אחת תכבד את חברתה, וכדי לקיים זאת קבע דויד המלך שהמנגנים יהיה שילוב בין לויים וישראלים, כדי שהניגון המשותף יביא לכבוד הדדי בין הקבוצות.

והתבאר, שגם רבי חנינא בן אנטיגנוס אינו חולק על כך באמת, ויעדותו שהכיר את המנגנים ושהם היו לויים בלבד, לא היתה עדות ממש, שאם כן לא היו שאר התנאים חולקים עליו. דבריו שנראים כעדות מרמזים להשקפה של חברי הקבוצה הרוחנית כאילו לא יתכן שחיילי בית דויד (ואפילו יהיו מיוחסים) יהיו מסוגלים להגיע לרוח הקודש הנצרכת מן המנגנים במקדש. ולכן ברור שצריך להניח שהמנגנים היו לויים בלבד. ואמנם, כדי לשלול יחס בוז שכזה, תיקן דוד המלך שהמנגנים יהיו שילוב של מנגנים ישראליים ומנגנים לויים, וכפי שרמז רבי יוסי, וכפי שפסק הרמב"ם (כלי המקדש ג, ג).

אך קיימת סיבה נוספת לעדות זו, וכדלקמן.

הסיבה הנוספת של דויד

בתלמוד הירושלמי (סנהדרין פ"י ה"ב) מסופר שבעת שדויד חפר את היסודות למקדש, הוא מצא עציץ שהזהיר אותו שלא ייטול אותו, מפני שאם הוא ייטול אותו יעלה התהום ויצף את העולם, ודויד לא הקשיב לעציץ ונטל אותו, ואז התהום עלה ורצה להצף את העולם. ואחיתופל שעמד שם אמר שכעת דויד יטבע והוא ימלוך. ודויד ידע שביכולתו של אחיתופל לעצור את התהום, והוא כפה את אחיתופל לעצור אותו. אלא שאז התהום שקע, ודויד חיבר את חמש עשרה שירי המעלות כדי להעלות אותו. מעשה דומה מסופר גם בתלמוד הבבלי במסכת סוכה (נג, א). ובמאמר הקודם "[דויד ושירי המעלות](#)" התבאר שלא יתכן להסביר שמדובר בעליית והצפת תהום של מים כפשוטו, ומשום שאז גם אחיתופל היה טובע עם דויד.

והתבאר שדויד רצה לבנות את המקדש בעצמו, אך נאמר לו בנבואה שיוולד לו בן שייקרא שלמה ושהוא יבנה את המקדש. והמעשים המתארים את דוד כחופר את היסודות למקדש, מרמזים שדויד מחפש את האשה המתאימה להוליד ממנה את הבן שיבנה את המקדש. וה'עציץ' היא בת שבע שבה רצה דויד לזרוע את הבן הזה. והתבאר שאוריה החתי היה גוי 'גר תושב' (וכדעת הרמב"ם). ואחיתופל, הסבא של בת שבע, חיתן אותה עם אוריה החתי משום שלפי השקפת אחיתופל גוי שנלחם עבור עם ישראל נחשב ישראלי.

ואמנם מצד דיני התורה דוד נהג כראוי כאשר הפריד בין אוריה החתי לבין בת שבע ונשא אותה לאשה. אלא שדויד היה צריך להפריד בינם באופן פומבי ולהמתין פרק זמן סביר עד שייקח את בת שבע לאשה. והאופן שבו דויד נהג, התפרש בעיני חלק מהצבור, כאילו דויד מסכים עם אחיתופל שהתגייסותו של גוי לצבא ישראל מחשיבה אותו לגר צדק, וכאילו בת שבע היתה נחשבת כנשואה לו גם לפי דין התורה. ולכן דויד נאלץ להסתיר את מעשיו.

ואחיתופל התסיס את הצבור והצבא כאלו דוד בא על בת שבע בעת שהיתה אשת איש. וכאשר נתן הנביא מאשים את דויד כאלו הוא בא על 'אשת אוריה' נתן חוזר על הטענות שנשמעו בצבור, ושדוד היה צריך להתחשב בהן ואפילו שאינן נכונות, מכיוון שהבן שיבנה את המקדש צריך להיות מוסכם על כלל הצבור. ו'עליות התהום' מרמזת שעמדה לפרוץ מרידה צבאית שתמליך את אחיתופל והשקפת עולמו. אלא שבסופו של דבר דויד כפה את אחיתופל לעצור את המרידה, ודבר זה מסמלת השלכת החרס ל'תהום' וירידת ה'תהום'. והירושלמי ממשיך ומספר שם, שבאותה שעה אמר דויד את 'שירי המעלות' כדי להעלות את ה'תהום'.

ולפי מה שהתבאר, ה'תהום' מרמז לצבור שמרוחק מהבנת דעת תורה, וכמעט שעלה ומרד בדוד, והמאורעות שהתרחשו סביב הולדת הבן שיבנה את המקדש, הותירו טעם רע בקרב הציבור ואנשי הצבא והם התרחקו מרעיון המקדש, ודויד חיבר את 'חמש עשרה שירי המעלות' כדי לקרב את הצבור הזה אל המקדש, וזו כוונת המעשה שדויד חיבר את שירי המעלות כדי להעלות את ה'תהום'. ומסתבר שמטעם זה באותה העת קרא דויד לראשי הצבא והורה להם לבחור מנגנים ישראלים מבין החיילים כדי שינגנו יחד עם הלויים. והניגון המשותף נועד לשבור את המחיצות שבין חלקי העם השונים, בין העוסקים בתורה שמיוצגים על ידי הלויים לבין העוסקים בגשמיות שמיוצגים על ידי אנשי הצבא. בין הלויים שנחשבים ל'צפורים', לבין אנשי הצבא שה'צפורים' מתייחסים אליהם כמו ל'פגרים'.

השיטה המלאה של רבי חנינא בן אנטיגנוס

העובדה שבצבאו של דויד היו אנשים רבים שהיו בורים בענייני תורה, ולפי השקפתם גוי שמתגייס לצבא ישראל ונלחם עבורם נחשב כ'ישראלי'. והעובדה שבאופן יוצא דופן היה הכרח להתחשב בדעתם של הטועים, ומחמת כן דויד ראה שהגיע העת לשלב מנגנים ישראלים בתוך הלויים המנגנים במקדש, אינה דבר פשוט. בדרך כלל מחנכים את התלמידים הצעירים לעמוד איתן על דעת התורה, ולא להתחשב כלל וכלל בהשקפות זרות. ואכן כך סבר דויד המלך מתחילה, ולא התחשב בהשקפתו של אחיתופל, ודבר זה מרמז המעשה שדויד נטל את 'העציץ' למרות שהזהר שלא לעשות כך. ובמאמר "[מה למד דויד מאחיתופל](#)" התבאר שדויד למד על בשרו מאחיתופל שלצורך המקדש יש להתחשב גם בהשקפתם של האנשים הטועים, ולמצוא דרך שתתאים הן לדין התורה והן שלא תפגע בהשקפתם.

אלא שבכל אופן, לא קל להסביר זאת לכולם, ולא כל מוחא סביל דא. ולכן רבי חנינא בן אנטיגנוס, ש'העיד' שהמנגנים היו לויים בלבד, מוסיף ומספר במשנה אחרת שגם לא היתה סיבה או הכרח לפייס את אנשי צבא דויד. לפי דבריו במשנה במסכת קידושין אנשי צבא דויד היו כולם ישראלים מיוחסים. ואם כן, ברור שאוריה החתי היה ישראלי מיוחס ולא גוי גר תושב. אלא שכאמור, דעת רבי חנינא בן אנטיגנוס מובאת כדעת יחיד במשנה במסכת קידושין, והתנא הראשון חולק עליו, וכדלקמן.

פשטות תחילת הסוגיה בקידושין

הרמב"ם ובנו נחלקו בהבנת תחילת הסוגיה בקידושין (דף עו, ב). הסוגיה מוכיחה שם בהמשך שאפ"י הג"ת היה גוי; והסוגיה הקשתה שאור"ה החתי ואפ"י הג"ת היו בצבא דויד, ולשון הקושיה שווה ביחס לשניהם: "... והאיכא אור"ה החתי?!... והאיכא אפ"י הג"ת?!"

הרמב"ם הסיק מתחילת הסוגיה, שלשיטתה ולפי פשטות הכתוב אור"ה החתי ואפ"י הג"ת היו גויים, ולמרות זאת הם שירתו בצבא דויד. גם ה"פני יהושע" כתב שם, שלפי ההבנה שנשקפת בתחילת הסוגיה אור"ה החתי היה גוי שלא התגייר, והוא הביא שיש לכך סיוע במדרש. הרמב"ם קיבל את פשטות הסוגיה שמתאימה לדעת התנא הראשון (חכמים); ולכן הוא הכריע שאוריה החתי היה גוי. וכפי שמרמזות גם האגדות השונות בדבר הצפת התהום ושדויד כפה את אחיתופל להוריד את התהום.

הסוגיות בשבת ובכתובות - והשפעתן על הבנת המשנה בקידושין

רבי אברהם בן הרמב"ם התנגד להבנה הזו בגלל הסוגיה בשבת (דף נו, א) והסוגיה בכתובות (דף ט, א). בסוגיות הללו נאמר שזקני ישראל לא אסרו את בת שבע על דויד מפני - ש"כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו". רבי אברהם סבור, שאם יש שיטה שאוריה החתי היה גוי - הסוגיות הללו היו צריכות לומר זאת; ולהסביר שבת שבע לא היתה מלכתחילה אשת איש, ואין סיבה לאסור אותה על דויד. רבי אברהם הסיק מהסוגיות הללו, שחכמים חולקים אמנם על רבי חנינא, ולדעתם לא כל החיילים היו ישראלים מיוחסים, אך גם הם מסכימים שלא היו בצבא דויד גויים. לפיכך, רבי אברהם קבע שאוריה החתי היה גר-צדק; כפי הבנתו בשיטת חכמים.

אולם הרמב"ם סבור שאין להסיק זאת משם. לשיטתו, גם הסוגיות האלו רוצות להמשיך במגמה הנעלה של רבי חנינא בן אנטיגנוס, ולתאר את העבר באופן "עוטה הוד" יותר מאשר הוא היה. לפיכך, הן ממשיכות את המגמה שלו; שבצבא דויד היו רק ישראלים מיוחסים - ואוריה החתי היה ישראלי מיוחס. אולם **ידוע** לכולם, שחכמים חולקים עליו - **והלכה כחכמים**. והאמוראים הניחו ללומדים המעיינים להתעמק במשנה במסכת קידושין, ולהבין שהדעה העיקרית סבורה שהיו גם גויים בצבא דויד, ושאוריה החתי היה גוי, וכמבואר ב"פני יהושע" שם.

הרמב"ם עצמו ממשיך במגמה 'עוטת הוד' בתשובותיו, והוא מתאר את חיילי בית דויד כאילו כולם היו צדיקים, וכמבואר בתשובותיו (סימן תלט):

"תשובה. זה שאמרו למלחמת בית דוד וכן כל כיוצא בה כלומר מלחמה שהיא על פי בית דין שנמצאו בעלי המלחמה צדיקים שהרי הם עוסקים במצוה ולפיכך מדקדקין על עצמן וכותבין גט... מלחמת בית דוד וכיוצא בה כל אנשי הצבא בחזקת צדיקים הם..."

אולם, למרות תיאור מרומם זה ש"כל אנשי הצבא בחזקת צדיקים", הרמב"ם עצמו אמר לבנו, שלדעתו אוריה החתי היה גר תושב, ואם כן אוריה החתי חי באיסור עם בת שבע. בסיכום המאמר נמצאו למדים, שדברי הרמב"ם שאוריה החתי היה גוי (גר תושב) מבוססים על **תחילת** הסוגיה במסכת קידושין; והפני יהושע אומר שיש לכך סיוע במדרש. ולפי מה שהתבאר במאמרים הקודמים גם אגדות רבות שבירושלמי ובבבלי מרמזות לכך.

דברי הרמב"ם **מוצנעים** בתוך תשובת בנו רבי אברהם; ורבים **העדיפו להתעלם מהם** מפני שהם נוגדים את המשך הסוגיה במסכת קידושין. אולם מי שיעיין היטב בדברי הרמב"ם בהלכותיו ביד החזקה יווכח שהרמב"ם נאמן לשיטתו. כאשר הרמב"ם מסכם את דיני הצבא בהלכות מלכים, הוא לא אוסר שיהיה גוי בכלל חיילי הצבא הישראלי.

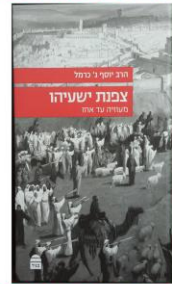
לע"נ אמור"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

מתפללים לרפואתם השלימה של:

יוסף (יוסי) בן חנה דוד חיים בן רסה Rassa רבקה רינה בת גרונה נתנה	רועי משה אלחנן בן גינה דבֿרה מאירה בת אסתר פריאל דפנה חיה בת שרה בתוך שאר חולי עם ישראל	אליעזר יוסף בן חנה ליבא ליליאן בת פורטונה יפה בת רחל יענטע
---	---	---

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Mexico City, Mexico

מקסיקו סיטי, מקסיקו
שבט, ה'תשנ"ו

התקנת מערכת סינון במקוה

שאלה

בימים אלה, בס"ד זכינו והולך ונבנה בקהילתנו מקוה טהרה נוסף. והואיל וברצוננו לבנותו בכל ההדורים כדברי התשב"ץ, שבמקווה עושים כל החומרות אליבא דכל הדעות, בכוונתנו להעניק לטבילה זו הידור ויופי כדי לקיים "זה א-לי ואנווהו" ובדרך זו לקרב את אחינו הרחוקים שישמרו חוקת הטהרה.

והנה, בית הטבילה מכיל כ-8000 ליטר בהתאם לתכנית הארכיטקטונית ולהחליף את המים מידי יום יהיה זה הוצאה מרובה, מה גם שעירנו סובלת ממחסור במים.

הארכיטקט הציע להתקין מערכת סינון (פילטר) שהמים ע"י משאבה יצאו מבית הטבילה לפילטר ואח"כ לתנור החמום ומכאן לבור הזריעה ומשם שוב לבית הטבילה.

הואיל ושמענו שיש מרבתינו שאינם ששים לקיומו של פילטר, מחשש שמא יפעל בשעה שאישה טובלת חשבנו לרוקן את כל בית הטבילה לשני דוודים גדולים של גומי ושם יפעל הפילטר והחמום ויחזרו לטבילה. כלומר אחרי השעות הנדרשות לפעולה זו, לאחר סינונה וחמומה של המים אז יריקו מיכלי הגומי והמים יחזרו דרך בור הזריעה לבית הטבילה וכל זאת כדי שבשעת הפעלת הפילטר בית הטבילה יהיה ריק ממים.

הארכיטקט אמר שאפשר לעשות פעולת הבטחה חשמלית שהמים לא יצאו מהמיכלים לבור הזריעה אלא אם כן המשאבה

שמריקה את המים מבית הטבילה למיכלים סגורה. ועוד הוסיף ואמר שאפשר להתקין טיימר שידאג שאחרי שמסננים ומחממים את המים האלה, הם יעברו מעצמם לבור הזריעה ולבית הטבילה באופן ישיר, כך שבלי מגע אדם תמצא המקווה מלאה בבוקר וזה חשוב הואיל ובקהילתנו ביום שישי נוהגות הכלות ללכת לטבילה. ועוד הציע הארכיטקט להתקין נורה אדומה בשעה שהפילטר פועל כדי להזהיר את האישה שאין לה להכנס לטבילה בשעה זו ובכך להנמנע מהתקנת המיכלים הנ"ל. והשאלה האם בכך יוצאים לכל הדעות ללא כל חשש?

תשובה

ראוי מאוד להקפיד על נקיון המקוה ובעיקר נקיון המים עצמם שהרי יש חשש שפגמים בצד האסטטי יגרמו להרחיק נשים מקיום מצוה חשובה ויסודית זו. קיומו של פילטר בתוך מקוה הטבילה מעורר בעיות חמורות כידוע וכניכר משאלת כבודו. חששות אלה גרמו לכך שפוסקים אסרו את התקנתו, הן משום שיתכן שפעולת הסינון והעברת המים תהפוך את המים לשאובין ואז צריך להכשירם מחדש ע"י זריעה¹ והן משום שבזמן פעולת הפילטר המים זוחלים². גם אם אין בעיה כזאת בשעה שהפילטר אינו פועל, יש לחשוש שברבות הזמן ובשיגרת החיים לא תינתן תשומת-לב מספקת לווידוא אי-פעילותו של הפילטר, ולכן יש לאסור זאת לחלוטין, משום שבאיסורי כרת עסקינן³. על כן הפתרון של נורת הזהרה (הדולקת בשעה שהפילטר פועל) אינו מקובל, משום שגם בזאת יש לחשוש לתקלה⁴. הפתרון הפשוט לבעיה הוא - העברת מי בית הטבילה לבריכת אחרת, בה תתבצע פעולת הסינון. מי בריכה זו לא יוכלו בשום אופן לעבור ישירות לכיוון המקוה אלא יוכלו להשתלב במערכת המים הכללית (השאובים) שממנה ממלאים את בית-הטבילה באופן קבוע דרך בור הזריעה. בצורה כזו המים הם אכן נחשבים למים שאובים (עד לזריעתם מחדש). כמו כן אין חשש של "זוחלים" שהרי בזמן שממלאים את בית-הטבילה, אף אחד אינו טובל שם, וגם אין יציאת מים לכיוון אחר. כך תחסכו את הוצאות החלפת המים במים אחרים. ונראה שניתן להציע עוד פתרון שאינו מזיק העברת המים למיכלים אחרים לצורך הסינון, והוא שמערכת השאיבה והפילטר לא יהיו מקובעים בתוך הבריכה, אלא יהיו תלויים על גבי זרוע (כמו מנוף). המקום השגרתי של המערכת יהיה באופן קבוע גבוה הרבה מעל המקוה. הבלנים האחראים על תחזוקת המקוה יצטרכו להוריד ולהשקיע את המערכת בתוך מי-המקוה כדי להתחיל את הפעולה. באופן שכזה נראה שאין לחשוש עוד, משום שאין לדבר סוף⁵. באשר לאפשרות שהמקוה יתרוקן ויתמלא ללא יד אדם, וזה יקל על הכלות הבאות לטבול ביום שישי בבוקר, אמנם אין פסול בכך שתהליך זה יתבצע ללא מגע יד-אדם, אבל בשום אופן אין להניח לתהליך להתבצע ללא פיקוח, משום שלפעמים יש תקלות, ואי-אפשר לצפות אותן, ומה גם שלפני שבית-הטבילה מתחיל להתמלא מחדש במים הבאים מאוצר הזריעה, יש לוודא שלא נשארו בו מים בכלל, שהרי אם ימצאו בו ג' לוגין מים שאובין - לא הועילה ההזרעה כלום. לאחר בירור נוסף נודע לנו כי יש מי שעוסק בנושא טיהור מים והשבחתם שברשותו מערכת לטיהור מי-מקוה ללא צורך בסירקולציה (כלומר ללא צורך בהנעת המים במעגל סגור). מערכת מסוג זה הופעלה בארץ במקוואות מספר וקיבלה אישורים של פוסקים חשובים. לפרטים נוספים אפשר לפנות אל משה צובל מ.ש. הנדסת השבחת מים ת"ד 1194 נצרת עלית ישראל 17000, טלפון +972-4-6564159

מכיוון שכבודו ציין, שהכוונה היא להקים את המקוה לפי כל השיטות, אין תשובה זו מתימרת לכסות את הנושא, ואת הנראה לדעתנו למהדרין הוא אשר כתבנו.

¹ עיין למשל בדברי הרב צבי פסח פרנק, "הר צבי" (יורה דעה סי' קעז).

² "מנחת יצחק" (חלק ז סי' עח).

³ כדברים אלה "במנחת יצחק" (שם סי' עט).

⁴ שם

⁵ והרי גם במקוה רגיל, המשאבה המרוקנת את המים מקובעת בתוך המקור. אך משום ששם מדובר בפעולה הנעשית לזמן מוגבל, בעוד שהשאיבה לפילטר מתמשכת לזמן ארוך, כאמור, נראה שבדרך הצעתנו הנ"ל - אין לחשוש ולהחמיר.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח ובירור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה